

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

УДК 1(091)+1702

ВСТУП ДО ФІЛОСОФІЇ МАРКА АВРЕЛІЯ

Бренкач Я.С.

Ряшівський університет, Республіка Польща

У статті на противагу кризовим явищам у сучасній філософії, таким як «філософія кінця філософії», обґрунтовується актуалізація філософії стоїків. Зокрема, досліджено філософську спадщину яскравого представника стоїцизму Марка Аврелія, а саме його дефініювання філософії як науки та практики (способу життя). У контексті цього проаналізовано основні засади стоїчної філософії, такі як цілісність, узгодженість з природою, скромність, апатія тощо, які, власне, розкриваються у праці Марка Аврелія «Наодинці з собою. Роздуми». Також акцентовано увагу на вправленнях «філософа на троні» у вдосконаленні основних цнот: розсудку, скромності, справедливості, мужності. Визначено, що філософія стоїків, яку сповідував імператор, може стати для сучасного обивателя необхідним сенсом життя чи віднаходженням реального щастя.

Ключові слова: життя, щастя, благо, природа, цілісність, скромність, розсудок, справедливість, спокій духу, апатія.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Для того, щоб споглядати дійсність, треба в неї, очевидно, зануритися. Насправді філософія припинила споглядання на предмет діяльності, натомість хоче відшукати те, що є спектакулярне (показове). На думку Дж. Реалле, філософська практика має ту саму ціль, що і філософія від початку зародження, а саме деміфологізація. На переконання філософа, мова йде про розум, який, загубивши відчуття для цілого чи поміщаючи «частини» на місце «цілого», ризикує, що втратить також відчуття самого себе [9, с. 28].

Філософ звертає увагу на загрозу загальному розумінні філософії. Такою головною загрозою вбачається розвиток «філософії кінця філософії». Це є біда не лише для філософії як науки, але і для самої людини, оскільки таким чином можна забрести у сліпий провулок власного успіху. А при цьому можна втратити самого себе. Філософія замінила античні міфи, що виходили з фантазії, поезії. Натомість дала нам нові сучасні міфи – «науки, техніки та ідеології, тобто міфи сили» [9, с. 28]. Окрім того, Дж. Реале вказує на звуження пролематики, а філософія ставить собі за завдання здійснення огляду дійсності з точки зору цілого.

Власне, актуальним ми бачимо повернення до стоїчних принципів розуміння Всесвіту як певної цілісності. А методи, які розробили стоїки для пізнання дійсності, можуть бути використані сучасною людиною для того, аби не загубитися у глобальному світі, не відчуті кризи духовності та мислення.

На загал, філософія стоїків чи пізнання божих і людських справ мала за мету забезпечення чоловікові щасливого життя. Стоїчна філософія – це в дійсності «мистецтво життя», яке охоплює всестороннє і різноманітне знання, яке охоплює своєю дослідницькою діяльністю цілу структуру людського життя, а отже, і буття, існування та діяльність. Зрештою, це є концепція, яка полягає у спрямуванні людини таким чином, щоб регулярні тренування духу вона перетворила на звичку, щоб керуючись мораллю, живучи скромно, досягнула найвищого ступеню щастя.

На наше переконання, таким взірцем для досягнення зазначених цілей є власне Марк Аврелій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у проблематику. Серед відомих дослідників філософської і теоретичної спадщини Марка Аврелія можемо відзначити Ж. Гюйо, Г. Стантона, С. Стерца, Е. Асмис, П. Адо, В. Лорена, Дж. Ріста, Д. Джіліберті. Зокрема, відомий французький філософ П. Адо проаналізував філософську спадщину стоїка-імператора у контексті духовних вправлень (практик). На переконання П. Адо, песимістичні формули у «Роздумах» Марка Аврелія не є цілковито вираженням особистих поглядів пересиченого імператора, але є духовними вправами, які практикувалися відповідно до суворої методики [2, с. 134].

Серед польських науковців, які ґрунтовно досліджували філософські погляди Марка Аврелія, можемо виокремити М. Дзельську, А. Хучек, А. Казімерчак-Кухарську, серед російських – А. Лосева, С. Котлярєвського, В. Сапова, Я. Унта. Зокрема, науковець М. Дзельська, аналізуючи погляди стоїка-імператора, прийшла до висновку про його особливий «космополітичний гуманізм» Дзельська [5, с. 87]. Схожу концепцію про дуалістичність існування людини у світі у праці Марка Аврелія досліджує А. Казімерчак-Кухарська: людина як істота розумна становить не лише частину світу, але і є учасником божих діянь, кожна людина належить як досвіту, так і до конкретної держави (спільноти) [7, с. 11; с. 13]. Дослідниця А. Хучек розвиває тему ідеальної людини у філософії Марка Аврелія. На її погляд, «філософ на троні» розробив (для самого себе) теорію цінності трохи відмінну від радикального і догматичного стоїцизму, незважаючи на те, що ідеальна людина у його філософії сприймає ключові принципи тієї філософської течії, а згодом сприймає світ як певну цілісність [6, с. 82].

В українській філософській традиції дослідження спадщини Марка Аврелія, розробленими на високому науковому рівні, зустрічається у працях М. Дяченка. Український філософ, досліджував, власне, етичну парадигму стоїків,

зокрема, Марка Аврелія, яка базується на двох фундаментальних ідеях – принципі раціоналізму і принципі благодіяння, творення добра.

Формування цілей (мети) статті. Метою цього дослідження є дефініювати філософію як спосіб життя у філософській думці Марка Аврелія через призму основних принципів філософії стоїків.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. У «Роздумах» Марк Аврелій зазначає, що «...філософія полягає у тому, щоб уберегти від збиткування й шкоди втүришнього генія: щоб він був сильнішим від насолоди й страждання; щоб нічого не чинив ані навмання, ані в брехні й лицемірстві; щоб не залежав від того, що зробить чи не зробить хтось інший. Та й щоб приймав усе, що йому припало й що вділено, адже походить воно звідти ж, звідки він сам» [1, с. 41]. У подальшій частині своєї праці відомий філософ пише: «Змагай, щоб зостатися таким, яким тебе заважала зробити філософія. Поважай богів, рятуй людей. Життя коротке, і на земному віку бува один-єдиний плід: честиве налаштування й суспільні діла» [1, с. 75].

У «Роздумах» Марк Аврелій багато раз сприймає філософію як науку, показуючи чим повинна бути філософія і як він її розуміє: «Цей філософує без хітона, той – без книжок, а отой, напівголий, каже: «Хоч і не маю хліба, то зостаю при розумі». Отак і я: хоч не маю жодного пожитку від навчання, однак при ньому зостаю» [1, с. 54-55].

У тих роздумах Марк Аврелій з'ясовує, чим є філософія для звичайної людини. Не для еліти, вузької групи мудреців, а для звичайного, вбогої людини, яка хоч і не може задовільнити простих життєвих потреб, але може безперешкодно займатися філософією. Адже філософією можна займатися навіть без книжок, що є такі важливі в процесі навчання. Це є більш специфічний підхід до філософствування. Автор «Роздумів» веде мову про практичний спосіб філософствування чи такий спосіб життя.

Власне, таку концепцію реалізував Марк Аврелій, а саме концепцію, що ґрунтувалася на простоті. В іншому місці у «Роздумах» видатний філософ зазначає: «Не знуджуйся, не зрїкайся, не розчаровуйся, коли тобі не вдається у кожному вчинку достеменно дотримуватися правильних засад. Тебе вигнали? А ти знову повертайся й тишся, що в тобі більше людяності, й люби те, до чого повертаєшся. Вдавайся до філософії не як до шкільного наставника, а як каправий – до губки і яйця чи як іще хтось – до окладів і припарок: тоді вже не виставлятимеш напоказ, що підкоряєшся розумові, а просто матимеш у цьому супокій. Пам'ятай: лише філософія хоче того самого, що й твоя природа. Але ж ти хочеш чогось іншого, неприродного. – Так, бо що ж од нього приємніше! – То-то й є – хіба не цим насолода обманює? Поглянь, чи не приємніші великодушність, свобода, простота, вдумливість, честивість! А що є приємнішого за розуміння – надто коли візьмеш до серця те, що твоя здатність устежувати й пізнавати – в усьому непомильна й рівноплинна?» [1, с. 63].

У тому фрагменті вияснюється, чим згідно з думкою Марка Аврелія повинна бути філософія. Напевно, має бути не строгим вчителем, а таким

заспокоєнням для особи, яка через слабкість характеру відійшла від філософських методів і не знає, як в такій ситуації зберегтися. Марк Аврелій показує, як потрібно поступити – а саме треба повернутися і шукати підтримки для самої змученої душі. Він зауважує, що філософія є як умиротворення болю, певними ліками захворювання душі. У ній ми можемо знайти не пригнічення нас, а навпаки відшукати приятеля – лікаря. Така концепція філософії є дуже схожа до тієї, про яку Ян Леговіч наводить у своїй праці «Стародавня історія Греції та Риму» [8, с. 5].

У подальшій частині наведеної вище цитати Марка Аврелія маємо аналіз неправильного підходу. Це не тільки тверезий аналіз, але щось на взірць критичної оцінки своїх поступків, такої рефлексії над самим собою. Першим стоїком, який рекомендував такий власний підхід до тверезого аналізу, такого перегляду своїх діянь, був Сенека. Очевидно, Марк Аврелій переніс це на свою власну модель. Як він зазначав, відхід від природи спричиняє розлад стану духа. Той відхід призводить до «спокус насолоди». І в кінці цитати філософ дає нам позитивний приклад узгодження з природою та приклад користі, яка з цього випливає.

Як зазначає М. Дяченко: «Як і його знамениті попередники, Марк Аврелій – прибічник фундаментального принципу: жити в злагоді з природою. Природа як богосмос, розумний світопорядок, існує об'єктивно, і людина не виходить за межі природи, вона – елемент її системи». Згідно з аналізом М. Дяченка, філософ Марк Аврелій часто використовував поняття «Ціле» для означення інтегральної єдності, яка містить дві природи: природу як глобальну сутність і природу людини. Перша природа розумна і добродійна і, за логікою речей, природа людини ідентична їй. Ця світоглядна настанова є онтологічною основою для етики, а в ширшому аспекті – і для всієї філософії стоїків. У природі все розумно, доцільно і добродійно. Тому і людина, як розумна і моральна істота, повинна жити в злагоді з нею» [4, с. 25].

П. Адо теж відзначає стоїчний принцип співжиття, узгодження з природою у «Роздумах» Марка Аврелія, який безпосередньо корелюється з принципом цілісності. Як зазначає французький філософ, у «Республіці» Платон віддає хвалу природньому філософу, кажучи, що той, хто філософ, природним чином споглядає на цілісність реальності, він не боїться смерті, і відповідно розміщає себе на такій висоті, звідки бачить всю цілісність Всесвіту, все людство, бачить речі не на своєму індивідуальному рівні, а на універсальному. У стоїка Марка Аврелія П. Адо вбачає схожі погляди, зокрема, «філософ на троні» бачить речі з точки зору Природи, яка є універсальним розумом, тобто у нього події ставляться в перспективу того, що вони несуть Всесвіту, тій співпраці, яка дається рівновазі та гармонії Всесвіту [3, с. 211].

В інших фрагментах своєї праці Марк Аврелій продовжує переносити акценти певного захоплення до закону природи. Він приділяє багато уваги відповідним труднощам у розумінні світу. Поміж іншим він пише: «Речі від нас укриті, що чимало філософів – і неабияких! – вважало їх цілковито неосяжними; і навіть стоїки вважали, що їх нелегко осягнути» [1, с. 63].

У подальшій частині цитати автор зазначає: «Тож і в ум не вкладається, що можна було б цінувати, і взагалі, чим можна було б захоплюватися із усієї цієї п'янки й бруду, із усього цього плинну – ества і часу, руху і рухомого» [1, с. 64]. Очевидно, що тут цілковита байдужість чи апатія – це є найвищий рівень щастя філософа-стоїка. Марк Аврелій, як можна збагнути з тексту, був спроможним досягнути такий рівень щастя. Власне, спокій духа він досягає через застосування відповідних практичних методів, не забуваючи при цьому про підходи і ментальні приготування, яким передують теоретичні глибокі змоглядні роздуми.

Згадує Марк Аврелій і про аскетичні принципи доброчинства: «Той сам глузд, що є в членах тіла, коли вони між собою поєднані, мають і розумні істоти, коли вони – хоч і на відстані, – лаштовані до спільної праці. Це тим більше спаде тобі на ум, коли раз у раз примовлятимеш до себе: «Я – член і учасник тіла, складеного з розумних істот». Але якщо скажеш, що ти не член-учасник», а навпаки – «відчленована частка», то отже, наразі любиш людей не від усього серця, не до кінця звеселяєшся своїм доброчинством: ти робиш для годиться, а не для самого себе» [1, с. 82].

Згідно з П. Адо, ми знаходимо свою радість, роблячи благо іншим, тому що роблячи благо іншим, ми робимо благо собі. Але тут все-таки є одна небезпека, яку чітко бачив Марк Аврелій, якщо ми усвідомлюємо і щасливі, що поступаємо добре, то ризикуємо вважати, що добре робимо і тому не бути зовсім чистими у намірах, коли робимо благо. За переконанням П. Адо, для Марка Аврелія потрібно стати одним з тих, які роблять благо взагалі-то неусвідомлено: «Доброта передбачає певну безкорисність. Вона повинна бути до деякої міри спонтанною, необдуманною, не мати анінайменшого розрахунку та найменшого благовоління до себе. Потрібно зробити так, щоб доброта була інстинктом: ми повинні робити благо, як бджола свій мед і не прагнути ні до чого іншого». На думку, П'єра Адо, жоден античний філософ не досягнув на прикладі Марка Аврелія цієї вершини чистоти намірів [3, с. 171].

У частині 10 VI книги «Роздумів» видатний філософ порівнює філософію з матір'ю. Персоніфікуючи філософію, надаючи їй людські риси, він таким чином підносить науку до найвищого рівня. Разом з тим, порівнюючи філософію з матір'ю, Марк Аврелій підкреслює додаткову неоцінену роль, яку відіграє матір у житті кожного з нас: «Якби ти водночас мав би і мачуху, і матір, то хоч би піклувався тією першою, однак знову й знову топтав би дорогу до матері. Так у тебе нині з двором і філософією; тож частіше до неї наворачайся і знаходь супокій, адже це завдяки їй виявляється, що можна і придворні справи знести, і себе самого – посеред цих справ» [1, с. 71]. Що стосується найвищого зайняття філософією, то у розумінні Марка Аврелія – це є регулярні, сталі тренування. На його думку, після падіння потрібно піднятися і повернутися до тренувань, залишаючись цілий час у контакті з філософією, як з матір'ю.

Очевидно, що тут в дійсності спостерігаємо чим була для автора ця сфера людського пізнання. Філософія була ніби найближчою особою, при якій він відчував себе безпечно та відпочивав. Однак такий стан відпочинку не міг тривати порівняно

довго, оскільки зайняття у такий спосіб філософією чи мистецтвом життя вимагав від нього постійної готовності до зустрічі зі щораз новими викликами, про що він пише у частині 61 VII книги: «Життя – то радше боротьба, ніж танок: мусиш бути готовий несхитно вистояти навіть перед наглими й несподіваними наскоками» [1, с. 89].

Будучи підготовленим до труднощів життя, він бачить, що і так не уникне помилок. Марк Аврелій бачить помилки з дитинства і знає, що для досягнення рівня філософа, чи такого найвищого стану духа, як він собі передбачає, досить багато йому не вистачає. У першій частині VIII книги він зауважує, що «був далеким від філософії» [1, с. 92], оскільки поставив перед собою великі вимоги. Ми, сучасні люди, цих вад насправді не бачимо, принаймні їх важко збагнути. Але Марк Аврелій не робить для себе ніяких полегшень, розуміє помилки, але водночас не потрапляє в крайнощі і підтримує те, що врешті-решт буде у гармонії з природою. А це у свою чергу веде його до добра та передбачає справедливість. Отже, він розуміє, що буде таким чином діяльним та вільним.

Марк Аврелій, будучи цілком певним того, що робить, не дає собою маніпулювати. Він знає свої завдання володаря, але одночасно знає і завдання філософії. У зв'язку з цим Марк Аврелій повинен дотримуватися суворих філософських методів, які деякою мірою змушують його до певного утримання. Для прикладу, так це він трактує у частині 41 IX книжки «...хай би що випало, не відступай від філософії, і не базикай – ні з невігласами, ні зі знавцями природи, і цілий будь лише в тому, що саме тепер робиш, і в знарядді, яким це робиш» [1, с. 111].

Марк Аврелій постійно декларує спроби керування своїм життям і державою відповідно до засад божественного космосу, натомість як філософ, він прагне досягнути імператорську досконалість через безперервні вправління у вдосконаленні основних цнот: розсудку (phronesis), скромності (sophrosyne), справедливості (dikaiosyne), мужності (andreia). Марк Аврелій завжди повторював знамените твердження Платона: «Для держав було би добре, якби володарювали філософи, або володарі були філософами». Навіть будучи свідомим своєї імператорської, благородної, месійної ролі відносно підданих, він визнає себе за «барана чи бика в стаді» [1, с. 128].

Марк Аврелій задається питанням, чи модель життя, де володар керується мудрістю і раціональним розумінням природи космосу, охоплює його щоденну діяльність. Правильна оцінка моральних цінностей схиляє його до стійкого уникання гедонізму, як у людському, так і у монархічному вимірах. Він є переконаний про вищість простого, аскетичного життя над блиском і розкішшю імператорського двору, над жаданням матеріальних благ та чуттєвих насолод (частини 16 та 17 I книги «Роздумів») [1, с. 32-35].

Завдяки практичному самоконтролю над власними пристрастями (sophrosyne) Марк Аврелій досягає природньої невимушеності та доброзичливості, при цьому він відзначається м'яким характером мудреця чи дитини. Прагнучи до ідеалу доброго монарха, імператор-філософ чинить собі докори, як тільки припиняє діяльність на предмет всезагального добра, яке є в дійсності

«зі своєї сторони корисне і дбати про нього повинен муж благородний і добрий» [6, с. 90].

Прояв співчувати іншим з людської спільноти та безкорисна добродійність становлять справжні імператорські риси (*basilikon men eu prattein, kakos de akouein*) [1, с. 86]. Розділяючи божественність і любов з людьми як з близьким їм володарем, він виявляє лагідність навіть тим, котрі його розгнівали чи образили (частина 7 I книги «Роздумів») [1, с. 29-30]. Усі є оточені його добром (частина 13 I книги «Роздумів») [1, с. 31]. Влада доброго монарха, яка дотримується в моральних категоріях, становить антитезу деспотизму, де основною вартістю є егоїзм пануючого, що призводить до свавілля та влади, що спирається на репресії.

Тримаючи в пам'яті образ тиранів схожих на «диких тварин», таких як Фаларіс і Нерон, Марк Аврелій застерігає себе самого. Монархія для нього становить форму управління, «яка понад усе шанує волю підданих», в той час як тиранія – то гріх (*kakia*) проти Бога та негідність щодо людства. Услід за іншими філософами Марк Аврелій повторює, що тиранія – це «біда», хвороба, яка переймає владу над душою монарха, що призводить його до самознищення і викликає в ньому моральний безлад.

Монарх докладає усіх зусиль, щоб придворний стиль життя не стримував його у прагненнях до моральної досконалості, не схилив до гедонізму та чуттєвих насолод. Ідеальний володар, якого знаходимо в «Роздумах», прагне стати уособленням моральності, він прагне бути імператором не тільки за титулом, але і за найглибшими переконаннями, прагне до погодження інтересів Риму з природними цілями цілого людства.

Для Марка Аврелія, як для усіх філософів, справедливість є першопричиною всіх цнот, або є, як стверджував Цицерон, рисою, яка вирішує, хто є достойним. Марк Аврелій вважає одним з найбільших благ для людства «правдивий розсудок». Він переконаний, що всесвітом управляє справедливе провидіння. Таким чином, людина повинна наслідувати у тій сфері божі діяння, піклуватися тільки про правду і визволятися з емоційних потягів, які можуть виникати з тіла, з невідомої злості, з того, що можна почути, коли слухати лише «внутрішнього провідника».

З парадокальної точки зору можна достатньо легко і точно накреслити певну схему філософствування, чи зайняття філософією, а відтак, і спосіб життя Марка Аврелія. Хоча парадоксально, що у філософії, як раніше згадувалося, багато ключових питань не є такими очевидними. Однак тут маємо певну очевидність, чи теж зрозумілість діяльності філософа на троні, що нижче спробуємо представити.

Перед тим як роз'яснити, скористаємося черговою цитатою з «Роздумів», що, на наш погляд, є ключовою у розумінні не тільки всієї філософії, але стилю Марка Аврелія: «Порятунок життя – усяку річ розглядати цілком, що вона є і що у ній суттєве, а що причинне. І від всієї душі поступати справедливо і правдиво говорити. І що залишається, окрім як вкусити життя людини, де поєднано одне благо діяння з іншим так, що і найменшого проміжку між ними не залишилось?» [1, с. 138].

Цю цитату застосовано з кількох приводів. По-перше, на нашу думку, це є те, що найважливіше у житті кожної людини, що жила у стародавню епоху, чи живе в нинішній час, а саме – щастя. По-друге, маємо загальну схему поведінки у розумінні Марка Аврелія, чи поведінки філософа. По-третє, йдеться про життя, а конкретно привертає увагу не самознищення і засмучення, а навпаки користання з благ життя, але що гармоніює з правдою і справедливістю. І по-четверте, це відома аналогія концепції погляду на філософію, що схожа з тією, яка описана Джованні Реале, а саме, погляд на філософію, як на ціле. Ця філософія не опирається на фрагменти, що підрозумівають вимірні матеріальні блага, успіх і зводяться лише до одного фрагмента сфери життя. Вона ґрунтується на баченні цілого, що складається з окремих фрагментів нашої дійсності. Обмежуючи мислення, чи звужуючи його до вузької спеціальності, можемо призвести до такого обмеження, що вкінці-кінців у загальному перестанемо мислити, натомість переважно спираючись на комп'ютерну техніку та даних з інтернету.

У результаті таке мислення може привести до обмеження знання, залишаючи нас на розтерзанні різного виду таблоїдів, дрібничок та тимчасових марнославних випробувань, що зрештою може спричинити до тектонічних культурних чи цивілізаційних зсувів.

На нашу думку, такі небезпечні сигнали спостерігаємо в наших реаліях. Сучасний стиль життя засновується на дуже крихкому фундаменті і не гарантує, що наша цивілізаційна культура буде надалі розвиватися у відповідному напрямку. Прикладом такого негативного бачення майбутнього, на наш погляд, є парадокс з одного боку великого стрибка техніки, підкорення космосу, а з іншого боку – постійне збільшення кількості осіб (дітей), котрі помирають від голоду, чи осіб, які гинуть в результаті переслідувань за віру, чи які гинуть через різні політичні конфлікти.

Людина не бачить цілості, вона бачить лише себе саму, навіть не ціле. Вона сприймає лише тимчасові задоволення, які стають сенсом її життя. Очевидно, що не потрібно вдаватися до крайнощів і відкидати здобутки теперішньої науки, замкнувшись у собі (*autarkia*) чи лише утримуючи спокій духа (*ataraksja*). Необхідно користатися зі здобутків і досягнень цивілізації, але відповідно до засад стоїків робити це треба з помірністю (*sophrosyne*), про яку згадує Марк Аврелій у своїх «Роздумах».

Згідно з Марком Аврелієм, ідеальна людина демонструє благорозумну впевненість у поведінці, рівновазі розуму, у спілкуванні з мислячими людьми у ненауковий спосіб. Більше того, у розумний і відповідний спосіб дотримується своїх життєвих засад, уникає гніву, звертає увагу на те, що треба зробити, а не яку славу принесуть йому його діяння [6, с. 91]

Висновки. Метою нинішньої філософії є пошук того, що є спектакулярним, а одночасно з іншого боку, попередження головної загрози, що впливає з обмеження мислення до вузьких специфічних тем. На наше переконання, слідуючи далі в напрямку вигоди та успіху, обмежуючи підстави мислення, втрачимо щось значно цінніше. Втрачимо пізнання життя чи спосіб життя – це такий

спосіб, який дає людині необхідний сенс життя чи почуття щастя. Тому, на наш погляд, філософія стоїків, яку сповідував Марк Аврелій, це і був той необхідний сенс життя чи реального щастя. Через філософську практику, на думку філософа-імператора, можна віднайти ліки для своєї змученої душі та умиротворення, окрім того, застосовуючи

спокій духу можна досягти рівноваги з Природою, виступаючи як частинка її цілого.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з аналізом духовних практик (тренувань) стоїка-імператора Марка Аврелія відповідно до його ставлення до філософії як способу життя (зокрема, як до матері).

Список літератури:

1. Аврелій М. Наединці з собою. Роздуми / М. Аврелій; пер. з гр. Р. Паранько. – Львів: Літопис, 207. – 212 с.
2. Адо П. Духовные упражнения и античная философия / П. Адо; пер. с фр. В.А. Воробьева. – М.; СПб: Изд-во «Степной ветер»; ИД «Коло», 2005. – 448 с.
3. Адо П. Философия как способ жить: Беседы с Жанни Карлие и Арнольдом И. Дэвидсоном / П. Адо; пер. с фр. В.А. Воробьева. – М.; СПб: Изд-во «Степной ветер»; ИД «Коло», 2005. – 288 с.
4. Дяченко М. Етична парадигма давньоримських стоїків / М. Дяченко // Культура України, 2016. – Вип. 52. – С. 19-28.
5. Dzielska M. Idee polityczne Marka Aureliusza / M. Dzielska // Teoria i praktyka polityczna Marka Aureliusza; red. K. Marulevska. – Warszawa: Wydawnictwo Fundacja Świętego Mikołaja, 2010. – 216 str.
6. Huczek A. Wzór człowieka idealnego w filozofii Marka Aureliusza / A. Huczek // Wrocławskie studia Erazmianskie; red. M. Sadowski, P. Szymaniec, E. Wojek. – 2006. – С. 79-82.
7. Kazimierchak-Kucharska A. Dualistyczna koncepcja istnienia człowieka w świecie – teoria polityczna Marka Aureliusza / A. Kazimierchak-Kucharska // Człowiek. □ wiat. Polityka. – 2012. – № 3. – С. 10-14.
8. Legowicz J. Historia filozofii starożytnej Grecji I Rzymu. – Warszawa: Wydawnictwo PWN, 1970 – 631 s.
9. Reale G. Historia filozofii starożytnej. T. 1. – Lublin: Wydawnictwo KUL, 2012 – 498 s.

Бренкач Я.С.

Ряшевский университет, Республика Польша

ВВЕДЕНИЕ В ФИЛОСОФИЮ МАРКА АВРЕЛИЯ

Аннотация

В статье в противовес кризисным явлениям в современной философии, таким как «философия конца философии», обосновывается актуализация философии стоиков. В частности, исследованы философское наследие яркого представителя стоицизма Марка Аврелия, а именно его дефинирования философии как науки и практики (образа жизни). В контексте этого проанализированы основные принципы стоической философии, такие как целостность, согласованность с природой, скромность, апатия и т.д., которые, собственно, раскрываются в работе Марка Аврелия «Наедине с собой. Размышления». Также акцентировано внимание на упражнения «философа на троне» в совершенствовании основных добродетелей: рассудка, скромности, справедливости, мужества. Определено, что философия стоиков, которую исповедовал император, может стать для современного обывателя необходимым смыслом жизни или нахождения реального счастья.

Ключевые слова: жизнь, счастье, благо, природа, целостность, скромность, рассудок, справедливость, спокойствие духа, апатия.

Brenkach Y.S.

University of Rzeszów, Poland

INTRODUCTION TO THE PHILOSOPHY OF MARCUS AURELIUS

Summary

In the article as opposed to crises in modern philosophy, such as «philosophy of the end of philosophy, it is actualised the Stoic philosophy. In particular, it is studied the philosophical legacy of Marcus Aurelius as bright representative of Stoicism, namely it is discovered his definition of philosophy as science and practice (life). In this context it is carried out the analysis of the basic principles of the Stoic philosophy, such as integrity, consistency with nature, modesty, apathy, etc., which, in fact, we reveals in the work of Marcus Aurelius «Meditations». The attention is brought to the trainings of «philosopher on the throne» in improving basic features: reason, modesty, justice and courage. We determined that the Stoic philosophy which espoused the emperor may become necessary for a modern inhabitant while searching the meaning of life or the real happiness.

Keywords: life, happiness, good, integrity, modesty, reason, justice, peace of mind, apathy.